

Одінцова О. О.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Сілютіна І. О.

Національний транспортний університет

Останчук І. І.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджено структурно-семантичні особливості термінології логістики, яка активно розвивається, тому закономірним є посилення уваги фахівців і термінознавців до нових номінацій цього виду діяльності. Доведено, що логістична термінологія англійської мови поєднує номінативні одиниці таких наук як менеджмент, економіка, техніка, математика, юриспруденція. Постулюється ідея про необхідність досконалого володіння професійним мовленням та розумінням його складників, що вимагає вивчення структури та семантики фахових термінів, зокрема логістичних. Для аналізу залучено посібники із логістики, які містять термінологічні словники-мінімуми, електронні тлумачні словники англійської мови з логістики, наукові праці фахівців цієї галузі, що забезпечує об'єктивність проведеного в дослідженні аналізу. Автори доходять висновку, що в термінології сфери логістики в сучасній англійській мові превалюють однокомпонентні термінологічні одиниці та двокомпонентні термінологічні словосполучення, які позначають предметність, процесуальність та атрибутивність. Розглянуто шляхи виникнення логістичної терміносистеми та найбільш продуктивні способи їх утворення. Виявлено, що значна частина англомовних багатоконпонентних термінологічних одиниць сфери логістики скорочується та абревіюється з метою мовної / мовленнєвої економії, а також для прискорення процесу професійної комунікації в аналізованій сфері. Доведено, що логістична термінологія англійської мови утворена на питомій англомовній основі із залученням термінів, запозичених з французької мови, рідше – з німецької. Зазначено, що однією з універсальних ознак будь-якої терміносистеми є наявність у її межах парадигматичних відношень, які в англомовній терміносистемі представлені синонімічними, антонімічними, омонімічними відношеннями, а також полісемією термінів. Попри усталену в термінознавстві думку про небажаність синонімії та полісемії термінів доведено, що парадигматичні відношення у терміносистемі англомовної логістики, є свідченням неперервного розвитку наукових знань і пошуків кращих номінативних одиниць на позначення нових наукових понять.

Ключові слова: абревіація, антонім, логістична термінологія, омонім, полісемія, синонім, словосполучення.

Постановка проблеми. Мова як засіб наукового пізнання потребує систематизованого уявлення про спеціальну фахову мову у галузі будь-якої професійної сфери. Ця проблема зумовлює принципову увагу вчених до функціонування мови, зокрема й у такому виді діяльності як логістика. Сучасна логістика орієнтована на споживача, тому її метою є створення інтегрованої ефективно системи регулювання та контролю за внутрішніми та міжнародними ланцюгами постачання товарів, що відображено у логістичній термінології, яка забезпечує комунікацію між фахівцями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В епоху глобалізації та стрімких економічних реформ виникає необхідність вивчення документації, фахових публікацій та літератури англійською мовою з метою набуття досвіду та ознайомлення з досягненнями зарубіжних дослідників в галузі логістики. Функціонування та переклад термінів є колом інтересів вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких можна відзначити Білозерську Л. П. (2010), Д'якова А. С. (2005), Ламберта Д. (1998), Карпенко Г. (2013), Кияка Т. Р. (2005), Мунена Ж. (1990), Французову К. С. (2020) та ін.

Формулювання цілей статті. Розвиток логістичної галузі є принциповим завданням сучасної економіки. Його вирішення пов'язане з підвищенням кваліфікації логістів, зокрема лінгвістичної грамотності для здійснення професійної комунікації. Це зумовлює актуальність дослідження логістичної термінології як інструменту фахової комунікації. Об'єктом дослідження є терміносистема логістичної галузі, а предметом – термінологічна номінація, розглянута у структурно-семантичному аспекті.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні семантичних процесів, що відбуваються в англійській логістичній термінології; комплексному розгляді полісемії, омонімії, синонімії та антонімії досліджуваної термінології; вивченню структури логістичних термінів.

Мета дослідження полягає у вивченні власних англійській логістичній терміносистемі семантичних процесів та структури термінів. Досягнення мети передбачає вирішення наступних завдань: розглянути теоретичні передумови семантичних процесів у логістичній термінології; виявити терміни—омоніми, багатозначні терміни, терміни-синоніми та антоніми; описати структуру логістичних термінів англійської мови.

Матеріалом дослідження слугують 1800 англійських термінів логістики.

Згідно з цілями та завданнями дослідження, у роботі була використана методика, що включає в себе теоретико-аналітичний метод для огляду та аналізу наукової літератури; кількісна обробка даних дозволила об'єктивно оцінити отримані результати.

Практична значущість дослідження полягає у отриманні результатів, які можуть бути використані на практичних заняттях з викладання англійської мови для логістів.

Виклад основного матеріалу. Французький лінгвіст Ж. Мулен стверджував, що “окремо взятий термін сам по собі є фікція. Він існує лише в системі термінів, тобто поряд з іншими термінами, з якими він пов'язаний певними відношеннями” [7, с. 135]. Тому для кращого розуміння будь-якої терміносистеми та відношень всередині неї слід дослідити структуру та семантику термінологічних одиниць, що цю систему утворюють.

У мовознавстві виокремлюють п'ять способів термінотворення: семантичний, морфологічний, морфолого-синтаксичний, синтаксичний і запозичення, що використовуються для утворення і поповнення логістичної термінології, зокрема, в англійській мові [5, с. 60]. Термінам властиві

семантичні процеси, притаманні загальноживаній лексиці, водночас семантичні процеси в термінологіях відбуваються, не порушуючи семантичної визначеності терміна. Іншими словами, терміни мають однозначні відносини: один знак – один зміст. Доступний нам корпус фактичного матеріалу дозволив виявити в англійській терміносистемі логістики такі лексико-семантичні процеси як полісемія, омонімія, синонімія та антонімія.

Полісемія трактується як багатозначність слова, наявність різних лексичних значень у самому слові, здатність слова позначати різні явища дійсності [1, № 3, с. 73]. В англійській логістичній терміносистемі нами було виявлено близько 0,5% аналізованих термінів, які позначаються як багатозначні. Принциповою особливістю таких термінів є їхній тісний семантичний зв'язок. До прикладу, англійське слово *tag* має два значення – *ярлик* і *бирка*. Обидва слова позначають різновид етикетки. Їхня відмінність полягає в тому, що на бирці прописуються лише основні параметри, а ярлик містить більш детальні відомості [9, с. 47]. Англійське слово *bale* перекладається як *тюк*; *брикет* – м'яка перев'язана одиниця товару великого розміру, але різниця полягає у їхній конфігурації.

В англійській терміносистемі логістики функціонує близько 1,8% омонімічних термінологічних одиниць. Омоніми – слова однієї частини мови або їхні окремі граматичні форми, а також стійкі словосполучення, морфеми, синтаксичні конструкції, що за однакового звучання (або написання) мають абсолютно різні значення [1, № 2, с. 326]. Основною причиною функціонування омонімів у логістиці є велика кількість запозичень з терміносистем інших галузей, як-то юриспруденція, транспорт, маркетинг, менеджмент тощо. Наприклад, іменник *tube* позначає *гнучку упаковку, відкриття з одного кінця*, яка очевидно отримала свою назву з транспортної галузі, адже *tube* має також значення *тунель* (архітектурна споруда – термінал певних наземних видів транспорту) [2]. Значення англійського іменника *car* стає зрозумілим з контексту [9, с. 239], оскільки він може належати як до автомобільної термінології (в значенні *автомобіль*), так й до залізничної (в значенні *залізничний вагон*). В загальноживаній лексиці англійське слово *kangaroo* позначає тварину (кенгуру), натомість в логістиці цим терміном позначають *перевезення вантажних автомобілів на спеціально обладнаних залізничних платформах*, а слово *location* (*місце*) позначає *торговельну точку або торговельну зону*” [4, с. 33].

Найбільш спірним є питання про функціонування у термінологіях синонімів "як слів або їхніх окремих значень, що постають найменуванням того самого поняття" [1, № 2, с. 270]. Мовознавці пояснюють явища синонімії у термінологіях інтеграцією та диференціацією наукового знання. Синоніми в терміносистемах виникають для вираження нюансів поняття, збагачують фахову лексику, розширюють термінологічний склад для вибору оптимальної термінологічної одиниці, щоб передати всі особливості логістичного явища.

У доступному нам корпусі фактичного матеріалу виявлено близько 7% синонімів в англійській терміносистемі логістики.

В англійській терміносистемі логістики виявлено синоніми, які утворюють синонімічні ряди з двох — чотирьох термінологічних одиниць, наприклад, *circulating capital, floating capital, current assets, working capital* – оборотний капітал; *payable, well-to-do, solvent* – платоспроможний; *agent, dealer, resident* – торговий представник; *realize, distribute, implement* – реалізовувати; *access road, railroad sidetrack, receipt siding, approach* – під'їзний шлях; *brand, trademark* – товарний знак.

Антоніми як слова однієї і тієї ж частини мови, які мають протилежне значення [1, №1, с. 57], властиві спеціальним поняттям і також протиставляються за певними ознаками. Слід зазначити, що антонімія термінів дозволяє класифікувати терміни, визначити їхнє місце у термінологічній системі. Антонімія в англійській терміносистемі логістики представлена серед інших пар такими антонімами: *accept* (приймати товар, поставку) – *decline* (відхилити поставку), *loading* (навантаження) – *unloading* (розвантаження) [6]; *heavy cargo* (важкий вантаж) – *balloon cargo* (легкий вантаж); *buyer* (продавець) – *customer* (покупець); *head* (голова поїзда) – *tail* (хвіст поїзда); *high* (високий) – *low* (низький) [8].

Морфологічний спосіб передбачає утворення термінів за допомогою словотворчих морфем та включає суфіксацію, префіксацію, префіксально-суфіксальний спосіб і усичення основ. Так, суфікси *er-* та *or-* позначають, як правило, особу та вказують на активатора діяльності, наприклад: *carrier* – перевізник, *seller* – особа, яка продає товари або послуги, *supplier* – юридична особа, яка забезпечує продукцією іншу особу, *customer* – покупець, *operator* – оператор – група професій з управління роботою складського обладнання (навантажувачі, штабелери, електронавантажувачі, візки) та іншою складською технікою різного виду та призначення. Трапляються термінологічні

одиниці з суфіксом *er-* на позначення транспорту: *hopper* – різновид напіввагона, використовується для масових перевезень сипучих вантажів.

Суфікси *-ment* та *-ion* експлікують значення руху, обігу документів, наприклад: *movement* – переміщення, *reconsignment* – реконсигнація (передача права на отримання прийнятого до перевезення вантажу іншому вантажоодержувачу, відмінному від спочатку вказаного в договорі перевезення або перевізних документах), *cancellation* – анулювання замовлення. Крім того, виявлено іменники, що позначають осіб, які є представниками організацій, наприклад: *cedent* – особа, яка проводить вторинне розміщення ризику (перестраховування) [3].

В англійській логістичній терміносистемі за допомогою суфіксів *-ance / -ence, -hood, -ness, -ship* виражається значення якості, наприклад: *conveyance* – передача, *reference* – габарит, *vastness* – ширина, *partnership* – партнерство [3].

Префіксація не є продуктивним способом утворення логістичних термінів в англійській мові. Як правило, це префікси, що надають терміну негативного значення. Так, префікс *un-*, вживається для надання негативної оцінки та в значенні, протилежному до вихідного, як-то у словах *unacceptable* – неприйнятний, *unblocking* – розблокування, *unloading* – розвантаження.

Окрім префікса *un-* в логістичній терміносистемі англійської мови трапляються префікси *in-, il-, ir-*, що функціують для утворення слів з негативною конотацією: *inappropriate* – невідповідний, *illegible* – нечіткий, *irrelevant* – недоречний. Запозичений префікс *re-*, вказує здебільшого на повторення дії: *reorder* – повторне замовлення; *reimport* – реімпорт (зворотне ввезення з-за кордону непроданих та не оброблених там вітчизняних товарів; не включає повернення з-за кордону товарів, поставлених туди на умовах тимчасового вивозу або оренди; митний режим, при якому товари, вивезені з митної території країни відповідно до митного режиму експорту, ввозяться назад у встановлені терміни без стягнення митних зборів, податків, а також без застосування до товарів заходів економічної політики); *reconsignment* – передача права на отримання прийнятого до перевезення вантажу іншому одержувачу, відмінному від спочатку зазначеного в договорі перевезення або перевізних документах [4, с. 230].

Словоскладання не є поширеним способом морфолого-синтаксичного термінотворення в англійській мові. Трапляються, наприклад, такі терміни як *bootlegger* – торговець контрабандою, *deadweight* – власна маса (транспортного засобу),

load-carrying – навантажений, *shareholder*, *stockholder* – акціонер, *book-keeping* – бухгалтерський облік.

Дедалі більшого поширення набуває такий спосіб словотвору як аббревіація – засіб стиснення довгих термінологічних словосполучень. В англійській логістичній термінології трапляється явище внутрішнього усичення, наприклад, *package* – *pkge*, яке позначає упаковку, а також складноскорочені слова, в яких буквена аббревіатура з'єднується зі словом: *activitybased costing analysis* – *ABC analysis* (аналіз обчислення собівартості за обсягом господарської діяльності) [3].

Прикладами ініціальних аббревіатур можуть бути, наприклад, такі одиниці: *UNCTAD* (ЮНКТАД) – Конференція ООН з торгівлі та розвитку, орган Генеральної Асамблеї ООН, який не є міжнародною організацією торгівлі [3]; *FOB* – Free on board – „вільно на борту”, умова поставки; *AGRN* (Advanced Goods Receiving Note) – попереднє повідомлення про приймання; *AWB* (Air waybill) – (Авіавантажна накладна) – перевізний документ, що засвідчує укладення договору перевезення між вантажовідправником та повітряним перевізником в міжнародному повідомленні [3]; *SSCC* (Serial Shipping Container Code) – серійний код транспортного пакування; *ASN* (Advanced Shipping Note) – попереднє повідомлення про відвантаження (ППВ); *BBD* (best before date) – використати до, придатний до; *BL* (Bill of Lading) – коносамент; *CU* (Consumer Unit) – споживча одиниця; *GLN* (Global Location Number) – глобальний ідентифікаційний номер; *OU* (Ordered Unit) – одиниця замовлення; *COD* – Cash on delivery – накладний платіж, післяплата [2] та ін.

Проте не у всіх випадках англійської аббревіатури відповідає еквівалентна українська аббревіатура. У такому випадку англійська аббревіатура зберігається в україномовному тексті без зміни або розшифровується. Крім того, в доступному нам корпусі логістичних термінів трапляються буквено-складові аббревіатури (близько 4% вибірки): *Supplier SKU* (*Supplier Stock-Keeping Unit*) – код товару постачальника; *SKU description* (*Stock-Keeping Unit description*) – опис товару та ін., а також акроніми: *PUC* (*Picking Unit Code*) – код одиниці відбору (близько 3% вибірки). Трапляється складове скорочення двокомпонентного логістичного терміна в одиницю з одного слова, як-то термін *hazmat* (**hazardous materials**) – небезпечні матеріали, небезпечні товари. Кількість таких одиниць не перевищує 1 % термінологічної вибірки [2].

Синтаксичний спосіб термінотворення як перетворення вільних словосполучень в складні еквіваленти слів трапляється з-поміж складних багатокомпонентних термінів, серед яких багато термінів дво- та трикомпонентної структури. Найпоширенішим видом складених термінів в англійській логістичній терміносистемі є двокомпонентні атрибутивні словосполучення, які складаються з опорного елемента іменника – і елемента, що його визначає. Так, препозитивний елемент може функціонувати як прикметник або іменник: *back freight* – фрахт, згідно з яким власник вантажу оплачує перевізнику вартість зворотної доставки вантажу в порт відправлення, якщо вантаж не може бути доставлений в порт призначення з не залежних від перевізника причин [3], *storage capacity* – місткість складу, *carriage conditions* – умови перевезення; *common area* – загальна зона, *deliverable assortment* – асортимент, який доставляється [2]; *general average* – аварія загальна (збиток, який настає в результаті добровільної відмови від частин корпусу судна або частини вантажу, що перевозиться, з метою порятунку судна, а також через витрати, пов'язані із забезпеченням захисту судна та решти вантажу) [3].

Останнім і найменш поширеним способом поповнення логістичної термінології англійської мови є іншомовні запозичення, наприклад: *freight* – перевезення вантажів (з середньонімецької мови), *cabotage* – каботажне судноплавство (з французької), *cargo* – вантаж (з іспанської) та ін. [2, с. 55].

Аналіз словників логістичних термінів та наукової літератури англійської мови дозволяє дійти висновку, що способи формування логістичних термінів принципово не відрізняються від способів звичайного словотвору.

Висновки. У статті були досліджені структурно-семантичні процеси в англійській терміносистемі логістики та визначено, що термін є словом в особливій функції, тому термінологічним одиницям притаманні структурно-семантичні процеси як у загальнолітературній мові – полісемія, омонімія, синонімія та антонімія, що підкреслює системність терміносистеми логістики; у терміносистемі логістики виявлено невелику кількість багатозначних термінів, термінів-омонімів, термінів-синонімів та термінів-антонімів. Це свідчить про те, що більшість термінів відповідають вимогам до термінологічних одиниць.

Найпродуктивнішим способом утворення термінів логістики представлена суфіксація, якщо йдеться про однокомпонентні термінологічні

одиниці. Що стосується двоконпонентних термінів, то провідною структурою є атрибутивне словосполучення, реалізоване прикметником та іменником або іменником та іменником, де останній варіант є найпродуктивнішим.

Врешті слід зазначити, що структурні та семантичні процеси в термінологіях – це закономірне

явище, властиве термінам як мовним одиницям. Вивчення цих процесів дозволяє глибше зрозуміти системні зв'язки термінів та структуру логістичної термінології.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у порівнянні німецької та англійської логістичної термінології у структурно-семантичному аспекті.

Список літератури:

1. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : у 4 т. Т. 1 Донецьк : ДонНУ, 2013. 402 с. ; Т. 2. 350 с. ; Т. 3. 426 с. ; Т. 4. 388 с.
2. Карпенко Г. Особливості формування логістичних термінів. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. 2013. № 22. С. 53–58.
3. Словник логістичних термінів. URL: <https://forstor.ua/ua/customer—reference/skladskaya—logistika/dictionary—logistics/#ld20> (дата звернення: 10.04.2022).
4. Смирчинський В. В., Смирчинський А. В. Глосарій логістичних понять і термінів. Основи логістичного менеджменту : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2004. С. 229–236.
5. Klymenko D. S. Translation Peculiarities of Logistic Terms. *Магістерські студії*. Альманах. Вип. 21. Херсон. ХДУ, 2021. С. 59–62.
6. Logistics-Dictionary. URL: <http://logistics-dictionary.com/> (дата звернення: 10.04.2022).
7. Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction. Paris : Gallimard, 1990. 296 p.
8. Reverse Logistics magazine. URL: <http://rlmagazine.com> (дата звернення: 08.04.2022).
9. Rushton A. The Handbook of Logistics and Distribution Management: Understanding the Supply Chain. Fifth édition. L. : Kogan Page, 2014. 689 p.

Odintsova O. O., Siliutina I. O., Ostapchuk I. I. STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF LOGISTIC TERMINOLOGY IN ENGLISH

The article examines the structural and semantic features of the terminology of logistics, which is actively developing, so it is natural to increase the attention of specialists and terminologies to the new nominations of this activity. It is proved that the logistical terminology of the English language combines the nominative units of such sciences as management, economics, technology, mathematics, and law. The idea of the need for perfect understanding of professional speech and understanding of its components was proposed, which requires the study of the structure and semantics of professional terms, in particular logistics. The analysis includes textbooks on logistics, which contain terminological dictionaries-minimums, online explanatory dictionaries of English on logistics, and scientific works of specialists in this field, which ensures the objectivity of the analysis conducted in the study. The authors come to the conclusion that the terminology of the field of logistics in modern English is dominated by one-component terminological units and two-component terminological phrases that denote subjectivity, procedurally, and attribution. The ways of origins of logistic terminology and the most productive ways of their formation are considered. It was discovered that a significant part of English-language multicomponent terminological units in the field of logistics is reduced and abbreviated to save language/speech, as well as to accelerate the process of professional communication in the analyzed field. It is proved that the logistical terminology of the English language is formed on a specific English basis with the involvement of terms borrowed from the French language, less often — from German. It is noted that one of the universal features of any terminological system is the presence within it of paradigmatic relations, which in the English-language terminological system are represented by synonymous, antonymic, homonymous relations, as well as polysemy of terms. Despite the well-established opinion in terminology about the undesirable terms of synonymy and polysemy, it is proved that paradigmatic relations in the terminology of English-language logistics are evidence of continuous development of scientific knowledge and the search for the better nominative units to denote new scientific concepts.

Key words: abbreviation, antonym, logistic terminology, homonym, polysemy, synonym, phrase.